

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἀνθρωπος ἐν τῇ ἀπολύτῳ ταύτῃ ἐλευθερίᾳ αἰσθάνεται ἀποκεκομμένος τῶν συνανθρώπων του. Οὐδεμία συμβουλὴ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ως καθοδήγησις. 'Ο κάσμος βιοῦται κατ' ἐντελῶς προσωπικὸν καὶ ἀτομικὸν τρόπον. 'Αλλὰ ποῖος δύναται νὰ συγχρατηθῇ εἰς τὴν φρικτὴν ταύτην μόνωσιν ἐν ἀγωνίᾳ; Νομίζομεν συνήθως, δτι ἡ φυγὴ εἰς τὴν κοινωνικὴν μᾶζαν, εἰς τὸ ἀπρόσωπον «τεῖς» (οὐ) θὰ ἔξαλείψῃ τὴν ἀγωνίαν. 'Η ἀλήθεια δύμως εἶναι, δτι «δραπετεύω διὰ νὰ ἀγνοήσω, δὲν δύναμαι δύμως ν' ἀγνοήσω, δτι δραπετεύω· οὔτως ἡ δραπέτευσις ἀπὸ τῆς ἀγωνίας δὲν εἶναι εἴμην εἰς τρόπος συνειδητοποίησεως τῆς ἀγωνίας»· τοῦτο σημαίνει, «δτι δύναμαι νὰ εἴμαι ἡ ἀγωνία· μπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μὴ ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ· τοῦτο εἶναι αὐτό, τὸ δποῖον ὄνομάζομεν κακὴν πίστιν» (Ε.Ν. σ. 82). 'Η mauvaise foi αὐτὴ δὲν σημαίνει ἀποφυγὴν τῆς ἀγωνίας, ἀλλὰ καταδεικνύει τὴν τραγικὴν αὐταπάτην τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶντος ἀνθρώπου, δ ὅποῖς πιστεύει, δτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν ἀγωνίᾳ, ἐνῷ κατ' οὐσίαν τότε εὑρίσκεται ἐν αὐτῇ· διότι ἀρνούμενος αὐτὴν βυθίζεται εἰς τὸν μηδενισμὸν αὐτῆς, εἰς τὸ En-soi δηλαδή, εἰς τὴν αὐθεντικὴν τῆς ἀγωνίας ὑπαρξίαν. 'Η κακὴ πίστις εἶναι ἡ ἀπόδειξις τοῦ διχασμοῦ τοῦ δντος εἰς En-soi καὶ Pour-soi· διότι κατ' αὐτὴν ὁ ἀνθρωπος πιστεύει κακῶς, δτι εἶναι αὐτό, τὸ δποῖον δὲν εἶναι· δὲν εἶναι δὲ πράγματι αὐτό, τὸ δποῖον εἰς τὴν πραγματικότητα πρέπει νὰ εἶναι.

'Ο Sartrε μὲ πολὺ λεπτὰς παρατηρήσεις καὶ ἐπιτυχημένα παραδείγματα ἀποδεικνύει τὴν ματαιότητα πάσης ἀνθρωπίνης προσπαθείας¹. Πάντες μεταβαλλόμεθα ἐν ἐλευθερίᾳ ἀναγκαστικῶς εἰς ἡθοποιούς, μὴ δυνάμενοι νὰ βιώσωμεν τὸν συνδυασμὸν «καθ' ἔαυτόν»—«δι' ἔαυτόν». Μεταξὺ τῶν δύο τούτων μορφῶν τοῦ δντος παρεμβάλλεται τὸ φράγμα τοῦ «Τίποτα» τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἡ εἰρωνεία καὶ τὸ ψεῦδος μαρτυροῦν περὶ τῆς κακῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ σοβαρότης εἶναι κακὴ πίστις, ἐφ' ὃσον παρουσιάζεται ως προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου «δι' ἔαυτόν» (Pour-soi). 'Η σοβαρότης κυρίως τείνει νὰ μὲ καταστήσῃ ἔκεινο, τὸ δποῖον ζῶ, τὸ δποῖον δύμως δὲν εἴμαι» (Ε.Ν. σ.107). δπως ἡ κόρη ἔκεινη, ἡ δποία, ἐν τῇ ἐπαφῇ τῆς χειρὸς αὐτῆς μετ' αὐτῆς τοῦ συνοδοῦ της κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν συνάντησιν, δημιουργεῖ τὰς ἀρίστας περὶ τῶν προθέσεων αὐτοῦ σκέψεις, ἐνῷ γνωρίζει καλῶς, δτι αὗται δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἡ, δπως ἡ συμπεριφορὰ τοῦ σερβιτόρου τοῦ καφενείου, δ ὅποῖς ἀναλαμβάνει μετὰ σοβαρότητος τὸ δχληρὸν δι' αὐτὸν καθῆκον τῆς ἔξυπηρετήσεως τῶν πελατῶν, περιβαλλόμενος πρὸς στιγμὴν χάριν εἰς τὰς κινήσεις ἡ χαμόγελον εἰς τὰ χείλη ἡ σοβαρότητα ἀναλόγως πρὸς τὸν ἐκάστοτε πελάτην (Ε.Ν. σ. 94-97).

'Η ζωὴ καθ' ἔαυτὴν εἶναι μία ἀποτυχία, μία ἀνοησία, διότι «ἡ ἀνθρωπίνη πραγματικότης, διὰ τῆς δποίας ἔρχεται τὸ Μηδέν ἡ ἡ στέρησις εἰς τὸν κόσμον

1. Πρβλ. Ε. N. σ. 85—110.

είναι καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν στέρησις» (E.N. σ. 130). 'Ο άνθρωπος προσπαθεῖ διὰ τῆς κακῆς πίστεως νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ ἔλλεῖπον, ὅλλα τότε ἀναπηδᾶ περισσότερον τὸ Μηδέν. 'Εκεῖ δμως ἔνθα κυρίως ἀποκαλύπτεται τὸ μάταιον τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ ἀνόητον τῆς ζωῆς είναι ἡ ἀποτυχία εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τοῦ "Άλλου, τοῦ πλησίου.

III. 'Ο "Άλλος" είναι ἡ Κόλασις. 'Ο Sartre προσπαθεῖ κατ' ἀρχὴν νὰ συλλάβῃ τὴν ψπαρξίν τοῦ "Άλλου. 'Ανακαλύπτει, δτι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου είναι ἡ ἀσφαλεστέρα ὁδὸς ρεαλιστικῆς συλλήψεως τοῦ πλησίου. Διότι τοῦτο προηγεῖται πάσης διανοητικῆς ίκανότητος καὶ ἐμφανίζεται εἰς τὴν πρό-σκεπτικὴν κατάστασιν (*conscience irréfléchie*) ὡς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν "Άλλον εὑρισκόμενον. Τὸ σῶμα ὁδηγεῖ τὸν ἀνθρώπον νὰ ἀνακαλύψῃ, δτι ἡ συνείδησις είναι ἡ ναγκασμένη νὰ συλλάβῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ ἀφαιρέσει πάσης σχέσεως καὶ ἐν στενῇ συναφείᾳ μετὰ τοῦ σώματος, τὸ ὅποῖον ὑπάρχει δι' αὐτὴν οὐχὶ ὡς ὅργανον, ἀλλ' ὡς βασικὴ ὁντολογικὴ κατηγορία. Δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς πρό-σκεπτικῆς συνείδησεως, δτι «ὑπάρχει τὸ σῶμα αὐτῆς» (*elle existe son corps*) (E. N. σ. 394). Οὕτως ἡ συνείδησις δὲν είναι μόνον «δι' ἑαυτήν», ὅλλα καὶ «διὰ τὸν "Άλλον» (*être - pour - l'Autrui*), διότι τὸ σῶμα είναι ἀντικείμενον ἐνοράσεως διὰ τὸν "Άλλον καὶ δι' ἐμέ, είναι ἡ πραγματικότης τοῦ "Άλλου (*sa facticité*)¹. Κατὰ ταῦτα τὸ σῶμα ὡς ὑπαρκτὸν ἐν τῇ συνείδησι, συλλαμβάνεται οὐχὶ ὡς σάρξ, ἀλλ' ἐντὸς «καταστάσεως» συνυφασμένης μετ' αὐτοῦ. «Τὸ σῶμα τοῦ "Άλλου ἔχει σημασίαν» (E.N. σ.411). 'Ο "Άλλος" ἀποκαλύπτεται πλέον διὰ τοῦ σώματός του οὐχὶ ὡς ἀπλοῦν ἀντικείμενον, ἀλλ' ὡς φορεὺς ψυχικοῦ κόσμου, τὸν ὅποῖον αἰσθάνομαι ἥδη εἰς τὴν προσκεπτικὴν κατάστασιν τῆς συνείδησεώς μου. Σκεπτόμενος τὴν Ἰδίαν ἄχωρον καὶ δίνευ σχέσεως συνείδησιν—μεταβαίνων δηλαδὴ εἰς τὸ «σκεπτικὸν» στάδιον τοῦ *Pour - soi*—ἀνακαλύπτω μίαν ἀλλην συνείδησιν, ἡ δποία δὲν δημιουργεῖται διὰ σκέψεως, ἀλλ' ἡ δποία προύπτηρχεν δίνευ συνείδητῆς τινος ἐνεργείας. "Ἐν αἰσθημα προύπαρχούσης ἐντροπῆς προσανατολίζει τὸ 'Ἐγώ τῆς σκεπτικῆς συνείδησεως πρὸς παράγοντα ἐκτὸς ἑαυτῆς. «Ἐίδον ἡ ἐφαντάσθην ιάποιον, δ ὅποῖος μὲ ἔβλεπε». (E.N. σ.275). Διατί ἡ ἐντροπὴ δμως; Διότι ἐθεάθην εἰς τὴν προσκεπτικὴν κατάστασιν, δπως ἀκριβῶς ἥμην ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐνὸς ἀντικειμένου διὰ τὸν "Άλλον². Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπαναφέρει

1. 'Ο J. Blackham συνοψίζει ὡς ἔξῆς τὴν θέσιν τοῦ σώματος ἀπέναντι τοῦ "Άλλου κατὰ τὸν Sartre: «Τὸ σῶμα ὑπάρχει κατὰ τρεῖς τρόπους. Ζῶ τὸ σῶμά μου· τὸ σῶμά μου γνωρίζεται καὶ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν "Άλλον" οὗτος είναι ἐν ὑποκείμενον δι' ἐμὲ καὶ ἐγὼ ὑπάρχω διὰ τὸν ἑαυτόν μου ὡς γνωριζόμενος ὑπὸ τοῦ ξέλλου· ὡς ἐν σῶμα» (*Six Existentialist Thinkers*, London 1952, σ. 121).

2. Εἰς τὸ μυθιστόρημα «Sursis» ὁ Daniel περιγράφεται ὡς ἀναστατωμένος ἀπὸ

έμει καθ' έαυτόν και ή έντροπή, ή όποια είναι τοιαύτη πάντοτε ένώπιον "Αλλου, μεταβάλλεται εἰς έντροπήν ένώπιον έμοιού διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν έμφανίζομαι ένώπιον τοῦ "Αλλου... Τὸ τραγικὸν είναι, δτι ἔχω ἀνάγκην τοῦ "Αλλου διὰ νὰ συλλάβω τὴν ὑπαρξίν μου ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς, ἐφ' ὅσον «τὸ δι' έαυτόν» (Pour-soi) είναι ἀνεπαρκὲς δῖνει τοῦ «διὰ—τὸν—"Αλλον» (Pour-l'Autrui). Πλὴν δικαίως και η πληρότης τῆς ὑπάρξεως δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς συλλήψεως τοῦ "Αλλου. 'Αντιθέτως τὸ «διὰ—τὸν—"Αλλον» είναι μία νέα μορφὴ μηδενισμοῦ, διότι ἀποδεικνύεται, δτι τὸ «δι' έαυτόν» εὑρίσκεται πάντοτε ἐν τῇ πληθώρᾳ τῶν δικαιων πρὸς ἐμὲ αὐθιστάρχτων και πρὸς αὐτάρχειαν κινουμένων καθ' δικαιοιον τρόπον ὑποκειμένων. "Ἄρα οὐδὲν αὐθεντικὸν ὑποκείμενον ψήσταται.

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ ΗΓΗΣΗΣ
‘Η ἐλευθερία περιπίπτει καὶ πάλιν εἰς τὸν ὅπ’ αὐτῆς δημιουργούμενον περιορισμόν, διότι ἐνῷ ὁ “Ἄλλος ἐμφανίζεται ἐν τῇ προσκεπτικῇ σφαῖρᾳ, ὡς ἀπαραίτητος προϋπόθεσις πρὸς ἐπιτυχίαν πλήρους ὑπάρξεως, ἐμφανίζεται ἐν συνεχείᾳ ἐνεργῶν καὶ προκαλῶν περιορισμὸν δι’ ἐμέ, διότι, ἀφ’ ἐνὸς μὲν διὰ τοῦ βλέμματός του συνιστᾶ τὸ ίδικν μου ὑποκείμενον, δπως εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι¹, ἀφ’ ἑτέρου δὲ πληροφορεῖ, δτι πᾶσα ἀπόπειρα συλλήψεως τῆς καθ’ ἑαυτὴν ὑπάρξεως εἶναι ματαία. ‘Ο “Ἄλλος συνιστᾶ ἐμὲ καὶ συνιστᾶται δι’ ἐμοῦ. Γίνομαι ἐκεῖνο τὸ ὄποιον εἴμαι μέσω τοῦ “Ἄλλου, ἕρα ἔχω ἐν τινι μέτρῳ τὴν ἀρχὴν μου οὐ μόνον ἐν τῇ συνειδήσει, ἀλλὰ καὶ ἔκτὸς αὐτῆς εἰς τὸ «διὰ — τὸν — ”Ἄλλον (Pour - l’Autrui). ‘Ο “Ἄλλος διὰ τοῦ βλέμματός του μὲ ἀντικειμενικοποιεῖ, μὲ ἐμπαναφέρει ἐν ἐντροπῇ καθ’ ἑαυτόν καὶ μὲ ἀποκαθιστᾶ ἐν τῇ πραγματικῇ καταστάσει, ἥτοι χρησιμεύει ὡς ἀπαραίτητος μεσίτης μεταξὺ ἐμοῦ καὶ «ἐμοῦ—τοῦ—ἰδίου», ἀποδειδεικνύων, δτι ἔχω ἐν ξέωθεν, μίαν ἑτέραν φύσιν. ‘Ο “Ἄλλος ἀποκαλύπτει εἰς ἐμὲ τὴν τραγικὴν ἀντίφασιν: εἴμαι ἐρριμμένος ἐντὸς τοῦ κόσμου διὰ νὰ βιώσω αὐθύπαρκτον ὑπαρξιν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ “Ἄλλου καὶ μέσω αὐτοῦ. Τοῦτο εἶναι τὸ σκάνδαλον καὶ τὸ ἀμάρτημα· διότι, ἐνῷ ἀποδέχομαι καὶ ἔκλεγω τοῦτο ὑπάρχων, ἐν τούτοις δὲν φέρω καν τὴν εὐθύνην, διότι ἔξελεξα τοῦτο. Παράδοξον ἀμάρτημα, προπατορικόν, καὶ δ Sartre δὲν διστάζει νὰ διακηρύξῃ: «Τὸ προπατορικόν μου ἀμάρτημα εἶναι ἡ ὑπαρξις τοῦ ”Άλλου» (E.N. σ.321).

‘Η ἐντροπή εἶναι αἰσθημα προπατορικῆς πτώσεως, οὐχὶ διότι ἔχω διαπράξει τοῦτο
ἢ ἔκεινο τὸ σφάλμα, ἀλλὰ διότι ἔχω πέσει ἐντὸς ἑνὸς κόσμου καὶ ἔχω ἀνάγκην τῆς μεσ-

τὸ βλέμμα τοῦ "Άλλου: «Κάποιος τὸν ξβλεπε...» Ήτο τὸ ἀντικείμενον ἐνδὲ βλέμματος. "Ενα βλέμμα ποὺ τὸν ἀνέσκαπτε μέχρις εἰς τὸ βάθος μέσα του, ποὺ εισέδυε σὰν μαχαίρι... ἐν βλέμμα...ἡ υύχτα προσωποποιημένη...ποὺ τὸν κατεδίκαζε νὰ είναι δειλός, ύποκριτής εἰς τὴν αἰώνιερητα». («Chémins de la liberté», II, Le Sursis σ. 109).

1. «Αρκεῖ δτι ὁ ἄλλος μὲ παρατηρεῖ διὸ νὰ εἴμαι ἔκεινο, τὸ δποῖον εἴμαι» (Ε.Ν. σ. 320).

τείας τοῦ "Αλλου διὰ νὰ εἰμαι ἔλεινο ,τὸ δποῖον εἰμαι. 'Η σύνεσις καὶ ίδιατέρως ὁ φόβος νὰ συλληφθῶ εἰς κατάστασιν γυμνότητος δὲν εἶναι δλλο τι, εἰμὴ μία συμβολικὴ ἔξωτερή-κευσις τῆς προπατορικῆς πτώσεως' τὸ σῶμα συμβολίζει ἐνταῦθα τὴν ἀνευ ἀμύνης ἀντι-κειμενικότητα ἡμῶν. Τὸ δτι ἐνδύεσαι καταδεικνύει, δτι ἐπιθυμεῖς νὰ καταστρέψῃς τὴν ἀντι-κειμενικότητα ταύτην, δτι θέλεις νὰ υποστηρίξῃς τὸ δικαίωμά σου νὰ βλέπῃς χωρὶς νὰ βλέπεσαι, δηλαδὴ νὰ υπάρχῃς ως καθαρὸν υποκείμενον. 'Ιδού διατὶ τὸ βιβλικὸν σύμβολον τῆς πτώσεως, μετὰ τὴν διάπραξιν τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας εἶναι τὸ γεγονός, δτι ὁ 'Αδάμ καὶ ἡ Εὕα «ἔγνωσσεν δτι γυμνοὶ ἦσαν» (Ε.Ν. σ.349). «Εἰμαι ἔνοχος πάντοτε ἐνώπιον τοῦ "Αλλου, διότι ὑπὸ τὸ βλέμμα αὐτοῦ δοκιμάζω τὴν γυμνότητά μου ως μίαν πτώσιν, τὴν δποῖαν δφεῖλω νὰ ἀποδεχθῶ» (Ε.Ν. σ. 481).

'Ο "Αλλος, λοιπόν, εἶναι τὸ σκάνδαλον, τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα· παραμένει, ὅπως καὶ τὸ «δι' ἔαυτόνν» (ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις) ἐκεῖνο, τὸ δποῖον φέρει τὸ Μῆδεν εἰς τὸν κόσμον, ἀποδεικνύον τὸ ἀνόητον αὐτοῦ καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ζωῆς. 'Ο Sartre ζωγραφίζει εἰς ἀπαντά τὰ μυθιστορήματά του τὸ τραγικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ πάθος, τὸ δποῖον συνεπάγεται ἡ συνύπαρξις μετὰ τοῦ "Αλλου. 'Λπολύτως συνεπής πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐν συντομίᾳ ἐκτε-θεῖσαν φιλοσοφικὴν βάσιν, θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἥρωος ἐνδε ἐξ αὐτῶν ἐν τῷ ξόγῳ Huis—Clos τὴν φράσιν... «'Η κόλασις, αὐτὴ εἶναι οἱ ἀλλοιοι¹. 'Η οὐσία τῶν σχέ-σεων μεταξὺ τῶν συνειδήσεων δὲν εἶναι τὸ συνυπάρχειν, ἀλλὰ ἡ πάλη (Ε.Ν. σ. 502).

'Αποτέλεσμα τῶν σκέψεων τούτων εἶναι τὸ συμπέρασμα, δτι ἡ πάλη εἶναι ἡ πρωταρχικὴ οὐσία τοῦ «εἶναι—διὰ—τὸν "Αλλον» καὶ δτι πᾶσα συγκε-κριμένη σχέσις μετὰ τοῦ "Αλλου εἶναι καταδεδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, διότι ὁ περιορισμὸς, τὸν δποῖον συνεπάγεται ἡ ὑπαρξία τοῦ "Αλλου δι' ἐμέ, μετα-στρέφει πᾶσαν ἀγαθὴν σχέσιν εἰς τὸ ἀντίστροφον αὐτῆς. 'Αγάπη εἶναι τὸ εἶναι ὑπὸ τοῦ "Αλλου ἀγαπώμενον, ἐν τῇ ἐννοίᾳ, δτι ζητεῖς ἀπὸ τὸν "Αλλον νὰ γίνης τὸ ἀπόλυτον ἀντικείμενον αὐτοῦ, πρᾶγμα ἀκατόρθωτον, διότι ἐννοια ἀπολύτου ἀντικειμένου ἐν ἀνεξαρτησίᾳ ἀπὸ τοῦ ὑποκειμένου δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ². 'Η ἀποτυχία τῆς ἀγάπης ἐμφανίζεται εἰς τὸν μαζοχισμὸν ἡ τὸν σαδισμὸν, τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν καὶ τὸ μῖσος, εἰς τὰ δποῖα περιπέπτει ὁ ἀγαπῶν διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ πάντοτε ἐκ τοῦ μηδενισμοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀφ' ἔαυτῆς παρουσιαζόμενον εἰς πᾶσαν σχέσιν κενόν. 'Υπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἐννοια τοῦ «ἡμεῖς» εἶναι εἰς ἀπλοῦς τεχνητὸς δρος, μὴ ἀνταποκρι-νόμενος εἰς οὐδεμίαν πραγματικότητα. 'Η πάλη μετὰ τοῦ "Αλλου καταστρέφει πᾶσαν δυνατότητα συνυπάρξεως αὐθυπάρκτων καὶ ὠλοκληρωμένων ὑπο-κειμένων³.

1. «Theâtre»: «Huis—Clos». Scène V σ. 167.

2. Πρβλ. τὸ μυθιστόρημά του «Le Mur» (Paris 1939), ἐνθα τὸ δρᾶμα τῆς μὴ δυνατότητος ἐπιτεύξεως ἀμοιβαίας ἀγάπης. Ίδιατέρως τοὺς λόγους τῆς Lulu εἰς σ. 95.

3. 'Ο B. Pruché, κρίνων τὴν ὑποκειμενιστικὴν ταύτην στάσιν τοῦ Sartre, δστις θὰ ήθελε ως ὡλοκληρωμένη ὑπαρξίας νὰ χαίρῃ πλήρους αὐταρκείας, παρατηρεῖ, χρησιμοποιῶν εύστοχως σαρτρικὸν τρόπον ἐκφράσεως: «'Ο ἀνθρωπός τοῦ Sartre μηδενίζει καὶ μηδενί-ζεται· στερεῖται βμως ἐνδε πράγματος: νὰ μηδενισθῇ ἐντὸς τῆς ἀγάπης». («L'Homme de Sartre». Paris 1949, σ. 124).

Ίδοι δή ἀποτυχία τῆς ζωῆς: δόξη θρωπος ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ, διπος ἐπιτύχη συνδυασμὸν τοῦ αὐθυπάρκτου «καθ' ἑαυτόν» μετὰ τῆς μηδενιστικῆς κινήσεως τοῦ ἐπιφαινομένου «δι' ἑαυτόν» μέσω τῆς αὐταπάτης τῆς ἀνθρωπίνης προσπαθείας, ἀποκαλύπτει τὴν κατ' οὖσαν ἀνυπαρξίαν τῆς ἐλευθερίας ἐντὸς μιᾶς δι' ἐλευθέρας—ἀλλὰ συγχρόνως ἀναγκαστικῆς—ἐκλογῆς, δημιουργουμένης ὑπάρξεως.¹ Ο δόξη θρωπος ἐκκινῶν διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ἔμφυτον ἐπιταγήν, ήτοι τὴν ἐπιτυχίαν συνδυασμαῦ Pour-soi—En-soi παραμένει ἐντὸς τοῦ ἀγεφυρώτου τούτου δυαλισμοῦ, διότι παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων μορφῶν τὸ «Τίποτα» μιᾶς ἀνοήτου ἐλευθερίας. Διὸ τοῦτο ἀντηχεῖ ὁ φοβερὸς δρισμὸς: «ὅ δόξη θρωπος εἶναι ἐν διχρηστον πάθοις». Ἡ ίστορία ἐνδεικνύει ὁ δόξη θρωπος εἶναι ἡ ίστορία μιᾶς ματαίας προσπαθείας πρὸς αὐτοθεοποίησιν» (Ε.Ν. σ. 664). διότι τὸ γίγνεσθαι εἰς Θεὸν σημαίνει συνδυασμὸν En-soi καὶ Pour-soi, διότε ὅμως ἡ ὑπάρξις περιπλέκει εἰς τὸν Μηδενισμόν, τὸν Θάνατον, τὴν ἀνυπαρξίαν².

Υ. Ο Ούμανισμὸς τῆς ἀθεϊας. Μή σπεύσωμεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνωτέρω νὰ συμπεράνωμεν, διτὶ ὁ Sartre εἶναι ριζοσπαστικὸς μηδενιστής. Ἡ ἀσυμφωνία, τὴν διποίαν παρουσιάζουν ἐν προκειμένῳ αἱ κριτικαὶ περὶ αὐτοῦ ἐργασίαι, πείθει, διτὶ δὲν εἶναι εὔκολος τοιαύτη κρίσις. Ἡ κατάταξις τοῦ Sartre μεταξὺ τῶν μηδενιστῶν φιλοσόφων ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ κρίνοντος αὐτὸν περὶ τοῦ τι σημαίνει κατ' ἀρχὴν μηδενιστής διότι ἐν τῇ συγχρόνῳ πνευματικῇ ζωῇ ἡ λέξις ἐλαβε εύρυτάτην καὶ συγκεχυμένην σημασίαν. Ἐὰν ὡς μηδενισμὸν παραδεχώμεθα τὴν ἀρνησιν, εἴτε πάσης a priori παραδιδομένης εἰς τὸν δόξη θρωπον ἀξίας, εἴτε τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τότε ὁ Sartre εἶναι μηδενιστής. Ἐὰν δέ μως ὡς μηδενιστὴν παραδεχώμεθα τὸν ἀρνητὴν πάσης οἰασμήποτε ἡθικῆς ἀξίας ἡ πάσης ὑποκειμενικῆς ὑποχρεώσεως ἀπέναντι τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τότε δὲν ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἀποκαλέσωμεν τὸν Sartre τοιοῦτον. Ἀλλως τε ὁ ίδιος δόξη θρωπος ἀπολογεῖται εἰς τὰς πολυπλεύρους κατ' αὐτοῦ ὡς μηδενιστοῦ κατηγορίας, ἀποδεικνύων εἰς τὸ ἔργον: «ὅ 'Υπαρξισμὸς εἶναι εἰς Ούμανισμός»³, διτὶ ἡ φιλοσοφία του εἶναι παρακίνησις πρὸς ρεαλιστικὸν προσανατολισμὸν καὶ δρᾶσιν τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ κοινωνίᾳ⁴. Κατ'

1. Ο μαρξιστὴς καθηγητὴς G. Lukacs γράφει ἐναντίον τοῦ ἀπολύτου ὑποκειμενισμοῦ τοῦ Sartre: «Ο ἀπομεμονωμένος ἐγωιστὴς δόξη θρωπος ζῇ μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν του· αὐτὸς ἀκριβῶς, ζῇ ἐντὸς ἐνδεικνύοντος καταρρακωμένου κόσμου... Βυθίζεται ἐντὸς τοῦ Μηδενός τόσον περισσότερον, δισον ἀποκλειστικώτερον ἐγωιστικαὶ εἶναι αἱ τάσεις αὐτοῦ» («Existentialism». In «Philosophy of the Future», New York 1949 σ. 578).

2. «L'Existentialisme est un Humanisme», Paris 1951.

3. Ο Fr. Jeanson νομίζει, διτὶ ὁ Sartre ἔχει ἡθικὴν σκοπιμότητα, ἀλλὰ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπηρτισμένην ἡθικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἐντολῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου

άρχην δ Sartre, νομίζει, ότι εύρισκεται ἐν δικαίῳ ἀπολογούμενος, ἐφ' ὃσον δυναμισμὸς τῆς σκέψεώς του διφέλεται εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐλευθερίας ως τῆς οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐδραζομένης μόνον ἐπὶ τῶν ἴδιων δυνατοτήτων. Τοιαύτη ἐλευθερία δημιουργεῖ διὰ τὸν ἀνθρωπὸν βαρυτάτην εὔθυνην ἐνώπιον ἑαυτοῦ, τὴν ὅποιαν κατ' αὐτὸν θὰ κατάστρεφεν ἡ ἀναγωγὴ αὐτῆς πρὸ ὑπερτάτης 'Αρχῆς'.

Διὰ τοῦτο, νομίζομεν, ότι διὸ οὐμανισμὸς τοῦ Sartre πρέπει νὰ ἔννοηθῇ ως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀθεϊσμοῦ του, διότι, κατὰ τὸν φιλόσοφον, ἡ ἀνυπαρξία πάσης 'Αρχῆς μεταβέτει τὸ κέντρον τοῦ κόσμου ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, διὸ ὅποιος ἀναλαμβάνει οὕτω ὑποχρεώσεις δημιουργικοῦ πάσης ἀξίας ὄντος. 'Ο Sartre, καίτοι ἐμφανίζεται ἀδιαφορῶν διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ «καὶ ἐὰν ἀκόμη διὸ Θεὸς ὑπῆρχε, τοῦτο δὲν θὰ μετέβαλλε τίποτα»² ἐν τῇ ζωῇ, ἐν τούτοις ἀγωνίζεται διὰ τῆς φιλοσοφίας του νὰ συγκρατήσῃ τὸν Θεὸν μακρὰν τοῦ κόσμου, δισάκις ἡ ἀνεξήγητος καὶ καθ' ἔαυτὴν ἐν ἀντιλογίᾳ ἀνθρωπίνη κατάστασις—ἡ ἐλευθερία ως καταδίκη, αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν ὑποκειμένων ως πᾶλη καὶ τὸ μάταιον τῆς ζωῆς—ἐπιβάλλει παραδοχὴν 'Αρχῆς τινος εύρισκομένης ἐκτὸς τοῦ κόσμου. 'Ο Sartre ἔφεῦρε τοιαύτας δύντολογικὰς κατηγορίας ἀκριβῶς διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐν παραιτούμενον πρὸ τῆς αὐθυπαρξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀνώτερον "Ον. 'Ο Θεὸς ἐκδιώκεται διὰ νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τοῦ κόσμου μόνος ὁ ἀνθρωπός". Διὰ τοῦτο αἱ ἀποδείξεις τῆς μὴ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ τοῦ Sartre δὲν πείθουν κατ' οὐσίαν περὶ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἵκανότητος νὰ θέτῃ τὸν Δημιουργὸν του

παραβίτει ἐν χωρίον ἀπὸ τὸ δρῦρον τοῦ Sartre «Qu'est ce que la littérature?» ἐν τῷ ὅποιῳ διὰ φιλόσοφος εὑρεται, ὅπως «ἡ λογοτεχνία γίνη ἡθική, ἀλλ' οὐχὶ ἡθικοπλαστική» ἐν τῇ ἔννοιᾳ —πιθανῶς—ὅτι ἡ λογοτεχνία ἔχει καθῆκον νὰ παρέχῃ τὴν ὄριστικήν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διποίας ἔκαστος κατόπιν θὰ δημιουργήσῃ ἐλευθέρως τὴν ἡθικήν προστακτικήν διὰ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ ὑπαρξίαν. (Fr. Jeanson: «Le Problème Moral dans la Pensée de Sartre» σ. 356). 'Επίσης δὲ H. Kuhn παρατηρεῖ, «ὅτι ἡ προτροπὴ τοῦ Sartre πρὸς ἀπόλυτον ἐλευθερίαν δὲν πρέπει νὰ παρεξηγηθῇ ως «κάνε δ, τι θέλεις», ἀλλ' ως προτροπὴ: «συλλογίσου σοβαρῶς, διὰ εἰσαι ἐλεύθερος». («Begegnung mit dem Nichts». Tübingon 1950, σ. 163).

1. 'Η Simone de Beauvoir ἔπειτη γεῖ δρθῶς τὴν σκέψιν τοῦ Sartre παρατηροῦσα, ότι ἡ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ αἴτιον τῆς δημιουργίας ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀπολύτου εύθυνης διὰ τὰς πράξεις του, διότι, «οὗτος φέρει τὴν εύθυνην ἐνδεκόσιον, διὸ δὲν εἶναι τὸ ἔργον μιᾶς ξένης δυνάμεως, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἴδιου». («Pour une Morale de l'Ambiguité». Paris 4ème édition 1947, σ. 27).

2. «L'Existentialisme est un Humanisme», σ. 95.

3. Εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Le Diable et le bon Dieu» ἐμφανίζεται διὸ Θεός, ως μόνος δυνάμενος νὰ ὑπάρξῃ. "Οταν ἐμφανίζεται εἶναι τόσον ἀδρατος καὶ ἀνίσχυρος, ώστε εἶναι ωσάν νὰ μὴ ὑπάρχῃ. Οι ἀνθρωποι καλοῦν αὐτὸν εἰς τὴν δημιουργίαν, ὅπου τὰ πάντα βαίνουν κακῶς. 'Επικρατεῖ τοιαύτη σύγχυσις ἀξιῶν καλοῦ καὶ κακοῦ, ώστε μόνον διὸ ἀνθρωπος δύναται διὰ τῆς ἐκλογῆς του νὰ διορθώσῃ κάπτως τὰ πράγματα. "Αρά Θεός καὶ διάβολος, ἐὰν ὑπάρχουν, εἶναι διχρηστοί ξενοιαι. 'Γιάρχει μόνον διὸ ἀνθρωπος.

εἰς κατάστασιν ἀδιάφορον διὰ τὴν πορείαν τῆς ζωῆς· διέτι δὲ κόσμος εἶναι οὗτος δημιουργημένος, ώστε οὐδεὶς δύναται πλέον νὰ σώσῃ τοῦτον ἀπὸ τῆς καταδίκης αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, τὴν δποίαν δύμας θὰ κατήργει ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ.

Δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας τὰς ἀποδείξεις ταῦτας, αἱ δποῖαι καταδεικνύουσαν πῶς ἔτοις ἀπόλυτος ὑποκειμενισμὸς τοῦ ὑπαρξισμοῦ τοῦ Sartre ἀπομακρύνει τὸν Θεόν ἀπὸ τὸν κόσμον διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν αὐθυπαρξίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ ἀσφαλέστερος ούμανισμὸς δημιουργεῖται ἐν τῷ ἀπείρῳ χώρῳ τοῦ Μηδενός, τῷ δημιουργουμένῳ ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ διωχθέντος Θεοῦ.

I. Η δέ αἱ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντιφατική. Ὁ Θεός πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀρχὴν Λύτοῦ ἐν ἑαυτῷ, νὰ εἶναι ίκανος εαυταῖς. Τοῦτο εἶναι ἀσύλληπτον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν, ἡ ὁποία λαμβάνει ἐπιγνώσιν τοῦ En-soi ἐν τῇ μηδενιστικῇ ἀφαιρέσει τοῦ Pour-soi. Τὸ δέν, τὸ δποῖον θὰ είχεν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν του, θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ὡς ὁ ἀρμονικὸς συνδυασμὸς τοῦ En-soi καὶ τοῦ Pour-soi, πρᾶγμα τὸ δποῖον νοεῖται ὡς ἀντίφασις ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνείδησει, ἡ ὁποία συλλαμβάνει τὸ συγκεκριμένον δὲν ὡς δημιουργικὸν στοιχεῖον τοῦ Μηδενός, ἐφ' ὅσον μηδενίζει διὰ τῆς ὑπάρχεως του τὸ ίδιον αὐτοῦ εἶναι. Οὐδεὶς δύναται ἐκ τῆς καταστάσεως «καθ' ἑαυτόν» νὰ μεταπηδήσῃ εἰς τὴν τοιαύτην «δι' ἑαυτόν» χωρὶς νὰ ὑποστῇ τὸν ίδιον αὐτοῦ μηδενισμόν. Ἡ πρᾶξις τῆς αἰτιότητος, διὰ τῆς ὁποίας δὲ Θεός εἶναι Causa sui, εἶναι μία πρᾶξις μηδενίζουσα, ὥποις πᾶσα ἀνάληψις ἑαυτοῦ μέσω ἑαυτοῦ (reprise de soi par soi E.N. σ.123). Διὰ νὰ εἶναι μία ὑπαρξις causa sui πρέπει νὰ ἔπιτύχῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὴν πληρότητα τοῦ δέντος, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀντιφατικόν, διέτι τοιαύτη πληρότης συνεπάγεται μηδενισμὸν ἑαυτῆς. Ὁ Θεός λοιπόν εἶναι νεκρός διὰ τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς causa sui.

II. Δημιουργικότης καὶ παθητικότης. Τὸ δέν δὲν δύναται νὰ εἶναι δημιουργημένον. Ὁν σημαίνει καθαρὰν ὑποκειμενικότητα, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος, δτι ἔχει τὴν πηγὴν αὐτοῦ ἐν τῷ En-soi. Τοῦτο δὲν σημαίνει, παρατηρεῖ δὲ Sartre, δτι τὸ δέν αὐτοδημιουργεῖται, διέτι τότε καὶ ἡ δημιουργικότης αὕτη θὰ ἔθετε πρὸ τῆς ὑποκειμενικότητος αὐτοῦ ἄλλην πρᾶξιν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο προγενεστέρα τῆς ἀναδύσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ En-soi. Τὸ δέν δὲν εἶναι αὐτοδημιουργητον, ἀλλ' ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, δτι ὑπάρχει ἀπλῶς. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον δὲν δημιουργεῖται ὑπὸ "Άλλου τινὸς ἀνωτέρου ὡς Δημιουργοῦ, διέτι τότε ἡ ἐκ τοῦ Μηδενός δημιουργία του θὰ ἐσήμανε κατάργησιν τῆς καθαρᾶς ὑποκειμενικότητος καὶ μετατόπισιν αὐτοῦ εἰς τὴν παθητικότητα. Ὁν δύμας

καὶ παθητικότης εἶναι ἀντίφασις, διότι τὸ δὲν ἐν τῇ ὑπάρξει του συλλογι-
βάνεται ως «δι' ἑαυτόν» (Pour-soi), ἥτοι ως ἐλευθέρα πρᾶξις καὶ κίνησις
ἀφ' ἑαυτοῦ (πρβλ. E. N. σ. 31—32). Ἀληθής δημιουργικότης, κατὰ ταῦτα,
δὲν εἶναι ἀντικειμενικὴ δημιουργία πράγματος τινος, ἀλλ' ἡ προβολὴ ἑαυτοῦ,
ἡ ἔξοδος ἐξ ἑαυτοῦ, ἡ ἀντικειμενικοποίησις τοῦ Ἐγώ. Τοῦτο δμως εἶναι
ἀδύνατον. Πῶν δὲν εἶναι ἀληθῶς τοιοῦτον ως μὴ δημιουργηθὲν ἐξ ἄλλου τινός.
Τούτης ἡ πάρχει ἀπλῶς καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀρχήν του. Τὰ δὲν ταῦτα εἶναι διακε-
κριμένα ἀπὸ ἄλλήλων, εἶναι καθ' ἑαυτά· δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ δημιουργικὴ
ἔξαρτησις μεταξύ των. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖ ὁ Sartre, «τὸ δρᾶμα τοῦ Δη-
μιουργοῦ, ἐάν τούτης ἡ ἀδύνατότης νὰ ἔξελθῃ ἐξ ἑαυτοῦ, διότι ἡ
δημιουργία Του δὲν θὰ ἐπρεπε νὰ εἶναι εἰμὴ ὁ Ἰδιος» (E.N. σ. 680).

III. Θεὸς καὶ ἐλευθερία. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, δτι
καρία αἰτία τῆς ἀθετίας τοῦ Sartre δφείλει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸν φόβον
του, δτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ σημαίνει διὰ τὸν ἀνθρώπον
περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας του. Πράγματι δ φιλόσοφος διαβλέπει εἰς τὴν
Θείαν ὑπόστασιν τὸν "Ἄλλον, ἐννοούμενον εἰς τὸν ἀπόλυτον βαθμόν". Εἴδομεν,
δτι δ "Ἄλλος-πλησίον μου συνεπάγεται περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας μου.
Ο περιορισμὸς οὗτος τῆς ἐλευθερίας γίνεται ἐπὶ λίσταις δροις μεταξύ δύο ἐξ
λίσου ἐλευθέρων ὑποκειμένων, μεταβαλλομένων ἀμοιβαίως εἰς ἀντικείμενα.
Η ὑπάρξις δμως τοῦ Θεοῦ θὰ ωδήγει εἰς δριστικὴν ἀντικειμενικοποίησιν
τοῦ ἀνθρώπου δινευ δυνατότητος ἐπανακτήσεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἐλευθερίας του.
διότι δ Θεὸς θὰ ἥτο τὸ βλέπον μὴ βλεπόμενον. «Αὕτη εἶναι ἡ ἐντροπὴ ἐνώ-
πιον τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀντικειμενικότητός μου ἔμπροσθεν
ἐνδὲς ὑποκειμένου, τὸ δποῖον δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀντικείμενον» (E.N. σ. 350).
Ο Θεὸς λοιπὸν θὰ ἥτο—έὰν ὑπῆρχεν—δ καταστροφεὺς τῆς ἐλευθερίας μου,
δ "Ἄλλος, ἀλλ' ἐννοούμενος ως ὑπερτάτη ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας μου ἀντί-
θεσις".

Ο "Ὑπαρξισμὸς εἶναι κατὰ τὸν Sartre ἡ ἐφαρμογὴ τῶν συμπερασμάτων
τῆς φράσεως τοῦ Dostojewski: «Ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν ὑπῆρχε, τὰ πάντα θὰ
ἐπετρέποντο». Ο Θεὸς δὲν ὑπάρχει, ἀρα τὰ πάντα ἐπιτρέπονται, ἐφ' ὃσον
ἐκλέγει ταῦτα τὸ ὑποκείμενον. Τὸ ὑψιστὸν καθῆκον κατὰ ταῦτα τοῦ
ὑπαρξιστοῦ εἶναι «γὰς ἔξαγάγγη μὲ ἀπόλυτον συνέπειαν τὰ συμπεράσματα
μᾶς συναφοῦς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὑπάρξεως ἀθετίας»).

1. Πρβλ. E. N. σ. 324.

2. Ο R. Troisfontaines συμπεραίνει, δτι διὰ τὸν Sartre «Ο Θεός, ως ὁ Ἄλλος εἰς
τὸν ἀπόλυτον βαθμόν, εἶναι καὶ δ εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν μισητός». («Le Choix de J. P.
Sartre» Paris 1948, σ. 55).

3. «L'Existentialisme est un Humanisme», σ. 87 καὶ σ. 95.

Είναι φανερόν, δτι αἱ ἀνωτέρω ἀποδεῖξεις τῆς μὴ δυνατότητος ὑπάρξεως Θεοῦ εἶναι τὸ ἀναπόφευκτον ἐπιστέγασμα τῆς παραδόξου ἀνθρωποκεντρικῆς δυτολογίας, ἡ ὅποια ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας ως αὐτοπειριζόμενης ὑπὸ τοῦ Μηδενός. Ἡ ἀθεῖα αὕτη ἐπιτρέπει νὰ δημιουργηθῇ ἡ κυρία προύποθεσις ἐνδεικνύοντας τὸ δύνατον τῆς αὐτοπειριζόμενης ὑπάρχεως τοῦ θεοῦ.

Δὲν ὑπάρχει ἔννοιας ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει περὶ ἑαυτοῦ σχέδιον, τὸ δύνατον προτάσσει ὁ ἴδιος πρὸς πραγμάτωσιν. Ἡ ὑπαρξίας ἐκλέγει κατὰ κανόνα—μὴ δυγαμένη νὰ πράξῃ κατ' ἄλλον τρόπον—τὴν ἀναλογοῦσαν πρὸς αὐτὴν ἀξίαν, ἡ ὅποια διὰ τοῦτο θὰ ἔχῃ καθολικήν ἔννοιαν διὰ πᾶσαν δμοίαν πρὸς αὐτὴν ὑπαρξίν. Ἡ δύμοιότης νοεῖται ἐνταῦθα ως δύμοιότης ἐλευθερίας καὶ κατὰ βάσιν ἐλευθέρας προσαρμογῆς πρὸς τὰς ἐπιταγὰς μόνον αὐτῆς. Ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι ἐνσαρκωμένη εὐθύνη, διέτι εἶναι μόνον αὐτὸς πρότυπον ἀνθρώπου δι' ἑαυτόν. Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀξία ἔκτὸς ἑαυτοῦ, διέτι «ἐκλεγόμενος ἐκλέγω τὸν ἀνθρωπὸν». ¹ Οὐδεμία φωνὴ δύναται νὰ μὲ καθοδηγήσῃ. Εἴμαι ἐγώ, δ ὅποιος θὰ κρίνω ἐν τέλει ἐὰν αὕτη δρθῶς δύναται νὰ μὲ κατευθύνῃ. Ἐάν ἐπιζητήτε π.χ. τὴν συμβουλὴν ἐνδεικνύειν, εἰσθε σεῖς, δ ὅποιος ἔξελέξατε αὐτήν, διέτι προγνωρίζετε τὸ περίπου ὁ λερεὺς θὰ σᾶς εἴπῃ².

‘Ο ἀνθρωπὸς τοῦ Sartre παρὰ ταῦτα διφείλει πάντοτε νὰ εὑρίσκεται ἐν δράσει, ἐφ' ὅσον τότε μόνον εἶναι ἀληθῶς ἀνθρωπὸς. Ἡ πρᾶξις προσδιορίζει τοῦτον. Ἡ ὑπαρξίας του ἐμφανίζεται εἰς τρία ἐν δράσει στάδια «ἔχειν, ἐνεργεῖν καὶ εἶναι»³. Ἐνθα τὸ ἐνεργεῖν εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ τριπτύχου. Ἐρωτᾶται δύμας ποία ἡ δρᾶσις αὕτη καὶ πῶς εἶναι δυνατὴ δινευ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων; Δυστυχῶς ὁ Sartre δὲν κατατοπίζει τὸν μελετητήν του εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπαρκῶς. Ως τὸ ἀποκρουστικὸν refrain τοῦ οὐδαμανισμοῦ τούτου, ἀντηχεῖ εἰς τὰς σελίδας τῶν ἔργων του ἡ φράσις «ἡ ζωὴ εἶναι μία ἀποτυχία» καὶ «ὁ ἀνθρωπὸς ἐν ἀχρηστον πάθος»⁴. Ὁ ἴδιος ἀντιλαμβανόμενος, δτι ἐγκαταλείπει τὸν ἀναγνώστην του δινευ ἀπαντήσεως ἐν προκειμένῳ ὑπόσχεται εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ κυρίου ἔργου του (E. N. σ. 722) ἔτερον ἔργον, τὴν ἡθικὴν φιλοσοφίαν, τὴν δποίαν δμως μετ' ἀγωνίας ἀνα-

1. Αὐτόθι σ. 27

2. Αὐτόθι σ. 46.

3. Πρβλ. τὸ κεφάλαιον τοῦ «L'Être et le Néant» σ. 508-690.

4. ‘Ο B. Pruché παρατηρεῖ, δτι «ἡ πρᾶξις ως οὐσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ καλυτέρα ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀπροσδιορίστου αὐτοῦ, διέτι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν οὗτος ἀναδημιουργεῖται δι' αὐτῆς. Ἡ πρᾶξις δμως, ἡ δποία εἶναι ίδια μου, εἶναι ἔκφρασις τῆς ἐλευθερίας, μὲ συνάπτει μὲ τὸν κόσμον, μὲ αλχμαλωτίζει ἐν αὐτῷ. “Ἄρα ἡ πρᾶξις ως ἡ ἔκφρασις τῆς ἐλευθερίας μου εἶναι συγχρόνως καὶ δ θένατος τῆς ἀνεξαρτησίας μου. ’Ιδου πάλιν ἡ ἀποτυχία τῆς ζωῆς»). («L'Homme de Sartre». Paris 1949, σ. 40).

μένει ἐπὶ δέκα τρία δλόκληρα ἔτη πᾶς περὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐνδιαφερόμενος'. Ή μὴ εἰσέτι ἐμφάνισις αὐτῆς δὲν πρέπει νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἀπορίαν τὸν γνωρίζοντα τὴν φιλοσοφίαν του· διότι εἶναι φανερόν, ότι δὲ παράδοξος οὗτος συγγραφεὺς συναντῷ μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν συγγραφὴν ἡθικῆς κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἀρχῶν, καθ' ὃσον πᾶσα ἡθική, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἐνδὲ μηδενιστοῦ φιλοσόφου, εἶναι κατευθυντήριος γραμμή. 'Ερωτᾶται δημοσίευσις: ἔχει δικαῖωμα δὲ Sartre νὰ δημιουργήσῃ διὰ τὸν "Άλλον τοιαύτην κατευθυντήριαν γραμμήν, κατόπιν τῶν ὅσων διακηρύσσει ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ του";

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΤΣΙΛΙΚΗΣ

1. Δὲν εἶναι παράδοξον, ότι καὶ δὲ Heidegger ἔδωσεν ἐμμέσως παρομοίαν ὑπόσχεσιν διὰ τῶν ἐρωτήσεων, τὰς ὁποίας θέτει κατακλείων τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον, μὴ ἐκπληρώσας ἐπίσης ταύτην μέχρι στιγμῆς. (πρβλ. «Sein und Zeit» σ. 437-438).
2. 'Ο G. Marcel ἐπίσης ἐκφράζει τὸν φόβον τοῦτον. «Πιστεύω, ότι δὲ Sartre δυσκόλως θὰ γράψῃ σύστημα ἡθικῆς». («The Philosophy of Existence» σ. 32).

Ε.Υ.Δ.Ν.Σ.Κ.
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 2006

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ ΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΩΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΚΙΝΗΜΑ

Εις τὸ σημεῖον τοῦτο, κατέπιν τῆς ἐκθέσεως τῶν βασικῶν γραμμῶν τῶν τεσσάρων ἀντιτροσώπων τῆς φιλοσοφίας τῆς ὑπάρξεως, δυνάμεθα νὰ προβῶμεν σύμπερασματικῶς εἰς γενικοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ παραδόξου τούτου πνευματικοῦ κινήματος τῆς ἐποχῆς μας. Τοῦτο εἶναι δινατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ, διότι πάντες οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρκτικῶν στοχασμῶν τοῦ Kierkegaard φιλοσοφοῦντες, παρουσιάζουν ἐμμονὴν εἰς κοινὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς. Ἐπομένως πρὸν ἡ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν προσπάθειαν γενικῶν ἐπὶ τοῦ ὑπαρκτικοῦ συλλογισμῶν, παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως διακρίνωμεν καὶ ἐπισκοπήσωμεν ἐν συντομίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δυνάμεων λεπτομερῶς καὶ περὶ ἐνδεικάστου φιλοσόφου κεχωρισμένως ἀνωτέρω ἔξετέθησαν τὰς κοινὰς ταύτας ἀρχὰς.

1. ΛΙ "ΑΡΧΑΙ., ΤΟΥ ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΥ

"Οταν δύμαλῶμεν περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ὑπαρκτικοῦ, δὲν πρέπει νὰ ἔννοῶμεν κατευθυντηρίους τῆς σκέψεως γραμμὰς ἡ κοινὰς προτάσεις πρὸς ἐφαρμογὴν τούτων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀρνησιν τῆς βασικῆς ἐπιδιώξεως τῆς ὑπαρκτικῆς σκέψεως, ἡ δποὶα ἀντιθέτως μάχεται ἐναντίον τῶν ἀντικειμενικῶν κοινῶν ισχυόντων νόμων καὶ τείνει νὰ διερθῃ τούτους πρὸς αὐθεντικωτέραν βίωσιν τῆς ἀντιθετικῆς καθ' ἓαυτὴν ἐλευθερίας τοῦ ὑποκειμένου. Υπὸ τὸν δρὸν «ἀρχαί» ἐνταῦθα διφείλομεν νὰ ἔννοήσωμεν τοὺς ἀναγκαστικοὺς σταθμούς, τὰ κατ' ἀνάγκην δημιουργούμενα ἐν τῇ σκέψει προβλήματα, τὰ κατὰ ὑποχρεωτικὸν τρόπον ἐμφανιζόμενα ἐν αὐτῇ καὶ ἀπαιτοῦντα βαθυτέραν ἔρευναν θέματα, εὐθὺς καὶ τεθῆ ὡς βάσις τοῦ φιλοσοφεῖν καὶ ὡς πρωταρχικὴ αὐτοῦ κατηγορία ἡ ὑπάρξις. Δὲν ἔνδιαφέρει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὁ τρόπος τῆς τοποθετήσεως ταύτης—τοῦτο θὰ ἔξετασθῇ ἐν τῷ δευτέρῳ Μέρει ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐκτεθησομένων περὶ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ὑπαρκτικοῦ μετὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως—ἄλλα ἡ ἀνακαλυπτομένη μετὰ τὴν τοποθέτησιν ταύτην φύσις τῆς ὑπάρξεως καὶ τὰ δημιουργούμενα τότε διὰ τὴν σκέψιν ἔρων τήματα περὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ καταστάσεως αὐτῆς. Οὕτω δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὰς ἔξης βασικὰς «ἀρχὰς» τῆς ὑπαρκτικῆς σκέψεως:

α. 'Η υπαρξίς είναι καθ' έαυτήν διαλεκτική. Τοῦτο είναι τὸ κατ' ἔξοχὴν νέον, τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Kierkegaard εἰς τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν. 'Η ἀντίθεσις οὕτε εὑρίσκεται ἐν τῇ σχέσει ὑποκειμένου—ἀντικειμένου, δρθιοῦ λόγου ὡς 'Ἐγώ καὶ πραγματικότητος ὡς Μή—ἐγώ, ἥθικῆς δρθιολογικῆς κρίσεως καὶ ἀντικειμενικῶς ὑπάρχοντος ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ, οὕτε κατὰ μείζονα λόγον προβάλλει τὸ πεπερασμένον ἀνθρώπινον πνεῦμα πρὸς ἐπιτυχίαν ἐνώσεως μετὰ τοῦ Ἀπολύτου. 'Η ἀντίθεσις είναι ἐξ ἀρχῆς ἡ ρίζα τῆς ὑπάρξεως, ἥτις διὰ τῆς καθ' ἔαυτὸν περισυλλογῆς τοῦ ἀνθρώπου παρουσιάζει σύνθεσιν ἀντιθετικῶν συνιστωσῶν αὐτὴν δυνάμεων. Είναι χρονική καὶ αἰωνία (Kierkegaard)· κατωτέρα—Dasein—καὶ ἀνωτέρα Existenz (Jaspers)· αὐστηρῶς ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ ἔγκεκλεισμένη καὶ περιοριζομένη—Da-sein—καὶ εἰς τὸ ἀπειρον πρὸς ἐπέκτασιν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἴδιας προσκαλουμένη—Ek-sistenz (Heidegger)· συγκεχριμένη ἀνθρώπινη ὑπόστασις ὡς Pour-soi, ὅλλα' ἐντὸς τοῦ χαώδους En-soi μετὰ τοῦ ἀπειρού Μηδενός συνυπάρχουσα (Sartre). 'Η υπαρξίς διὰ πάντας τοὺς ἐκδεχομένους αὐτὴν ὡς τὴν βασικὴν κατηγορίαν τοῦ σκέπτεσθαι ἀποτελεῖ τὴν ἐπαναστατικὴν παρεμβολὴν εἰς τὴν ἀφελῆ ἀντικειμενικὴν σκέψην τῆς δρθιολογιστικῆς ἴδεαλιστικῆς φιλοσοφίας ἢ τοῦ θετικιστικοῦ ὄλισμάρτιν τῆς δρθιολογιστικῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐν τῷ πάθει καὶ τῷ ἀτελευτήτῳ ἀγῶνι προσπαθείας ὑπαρκτικῆς—ἥτοι διὰ σκέψεως προερχομένης ἐκ τῶν ἀντιθετικῶν βιωμάτων τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως—συλλήψεως τοῦ διαφεύγοντος ὑπὸ τὴν ἀναπόφευκτον ταύτην ἀντίθεσιν βαθυτέρου νοήματος τῆς ζωῆς.

β. 'Η ἀλήθεια ὡς ἀποκεκρυμμένον πάθος. 'Ὕπὸ τὰς προύποθέσεις ταύτας οὓδεις δύναται μέσῳ τῆς ἀντικειμενικῆς σκέψεως καὶ τῶν θεωριῶν νὰ πλησιάσῃ κανὸν ἢ νὰ εὑρίσκεται καθ' ὅδὸν πρὸς τὴν 'Αλήθειαν ἢ νὰ ἐπιτύχῃ κατὰ μείζονα λόγον ἔνωσιν μετ' αὐτῆς. 'Η ἀντίθετος φορά, ἥτοι ἡ πρὸς ἔαυτὸν ἐπαναφορὰ τοῦ λόγου ὡς «ὑπαρκτικῆς σκέψεως» καὶ ἀπομόνωσις αὐτοῦ ἐν τῇ περισυλλογῇ καθ' ἔαυτόν, ἀποκαλύπτει τὴν 'Αλήθειαν τῆς ζωῆς διεσπασμένην ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. 'Η 'Αλήθεια ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἀπομεμόνωμένῃ ὑπάρξῃ ὡς διαλεκτικὴ πραγματικότης. 'Η 'Αλήθεια εἴναι ἐν ἡμῖν, ὅλλα' ὡς καθ' ἔαυτὴν σύγχρουσις, ἀρα ἀτελεύτητος καὶ ἀσύληπτος· εἴμεθα δῆμως διὰ τῆς συλλήψεως τοῦ ἀσυλήπτου τούτου καθ' ὅδὸν πρὸς τὴν ἀποκεκρυμμένην καὶ ἀπηγορευμένην τῷ ἀνθρώπῳ ἡρεμον ἀπολαβὴν αὐτῆς. Οὕτως ἡ 'Αλήθεια ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μετράται δι' ἔκαστον ὑποκείμενον ἀναλόγως πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ ἀποφασιστικότητα πρὸς βίωσιν τοῦ προκαλουμένου ἐν τῇ ἀνακαλύψει τῆς ἀντιθέσεως αὐτῆς ἐν τῇ ὑπάρξει πάθους. 'Η 'Αλήθεια είναι τὸ πάθος τῆς ὑπάρξεως, τὸ δημιουργούμενον ἐκ τῆς αἰσθήσεως τῆς μὴ δυνατότητος ἡρέμου συνυπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου μετ' αὐτῆς. Κρύπτεται ἐν τῇ ὑπάρξει ὡς τὸ βάθρον, τὸ μὴ προσφέρον δῆμως αὐτῇ σταθερὸν βάσιν λόγῳ τοῦ διχασμοῦ τῆς οὔσιας αὐτῆς. Τοῦτο προκαλεῖ ἀνέκφραστον πόνον, δστις δῆμως παρουσιάζεται ὡς τὸ μόνον ἔνδεικτικὸν τῆς μετὰ τῆς 'Αλήθειας, ὅλλα' ἐν ἀντιθετικῇ καταστάσει, συμβιω-

σεως τῆς ὑπάρξεως. Τὸ πάθος τοῦτο εἶναι ἀνέκφραστον, εἶναι ἡ εὐεργετικὴ ἀπελπισία ως «ἀσθένεια πρὸς θάνατον» (Kierkegaard) ἢ ἀτελεύτητος ἀγωνίας ἐπὶ τῶν ὁρίων τοῦ διχασμοῦ (Jaspers), ἢ κοσμικὴ νύξ, ἢ ὅποια ἀνιχνεύει τὸ φῶς (Heidegger) καὶ τέλος ἡ συνεχής ναυτία (nausée διὰ τὸν Sartre). Ἡ Ἀληθεία αὐτὴ δὲν εἶναι ἀντικείμενον ἔρευνῆς τοῦ ὄρθιου λόγου, δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτος 'Ιδέα, ἀλλ' 'Ὑπαρξία, ἢ ὅποια ἀνιχνεύεται ἀσφαλῶς μέσῳ τοῦ πάθους, τοῦ προκαλουμένου ἐκ τοῦ καθ' ἑαυτὴν διχασμοῦ τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως ἐκάστου ὑποκειμένου κεχωρισμένως. Ἐπομένως, οὐδεὶς δύναται διὰ τῆς ὄρθιολογίας της φιλοσοφίας νὰ συλλάβῃ καὶ κατανοήσῃ τὴν ἀληθείαν ἢ διὰ τῆς ὑπάρξεως νὰ ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς. Ἡ μεγάλη διαφορὰ δμως εἶναι, δτι, ἐνῷ διὰ τῆς πρώτης ἀπομακρύνεται τις αὐτῆς ἐν τῇ δημιουργίᾳ φανταστικῆς θεωρίας, ἢ ὅποια ναρκώνει τὸ ὑποκειμένον, διὰ τῆς δευτέρας διαισθάνεται αὐτὴν ἐν τῇ λόγῳ τοῦ διχασμοῦ τῆς ὑπάρξεως αἰσθήσει τῆς Ἀληθείας ως στερήσεως, ως ἀποκεκρυμμένου ἐν τῇ ὑπάρξει πάθους, τὸ δποῖον τότε, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ὄρθιον, διεγέρει τὸ ὑποκειμένον ἐν τῇ κατανοήσει τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ὑποστάσεως.

γ. «Ἡ ὑπαρξία προηγεῖται τῆς οὐσίας». Καίτοι μόνον δ Sartre αναφέρει τὴν φράσιν αὐτὴν¹, ἢ ὅποια ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἐπόψεως δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἴδιαιτέραν σπουδαιότητα, διότι εἶναι μία προπαγανδιστικὴ ἐκ φράσις μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς βαθύτερον περιεχόμενον, ἐν τούτοις δὲν εἶναι σφάλμα, ἐὰν λεχθῇ, δτι καὶ οἱ ὄλλοι ὑπαρξισταὶ φιλόσοφοι παραδέχονται μίαν είδολογικὴν προτεραιότητα τῆς ὑπάρξεως πρὸ πάσης οὐσίας τοῦ ἀνθρώπου, συλλαμβανομένης ἐν νῷ ἐν ἀφηρημένῃ ἐννοίᾳ. Τοῦτο δέ, διότι οὗτοι φρονοῦν—ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶσαν ἴδεαιστικὴν φιλοσοφίαν, ἥτις παραδέχεται, δτι ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι ἐνσάρκωσις ἀνωτέρας ἰδέας καὶ πᾶσαν ὑλιστικὴν τοιαύτην, ἥτις ἐκδέχεται αὐτὸν ως προϊὸν τῆς ὕλης—δτι ὁ ἀνθρωπὸς κατ' ἀρχὴν ἐμφανίζεται ως ὑπάρχων, ως δυντότης καὶ κατόπιν γίνεται ἐκεῖνο, τὸ δποῖον εἶναι. Εἰς τὴν διάκρισιν τῶν σχολαστικῶν μεταξὺ essentia καὶ existentia, οἱ ὑπαρξισταὶ δίδουν ἀξιολογικὴν προτεραιότητα εἰς τὴν δευτέραν, κηρύσσοντες οὗτω τὴν ἐπάνοδον τοῦ ὑποκειμένου εἰς ἑαυτό, τὴν ἀναζήτησιν τῆς πηγῆς πάσης ἀρχῆς καὶ ἀξίας ἐν ἡμῖν καὶ τὴν ἀνάγκην, δπως, πρὸ παντὸς ὄλλου ἐξωτερικοῦ προσδιορισμοῦ ἢ πρὸ πάσης προσαρμογῆς καὶ ὑποταγῆς εἰς ἐξωτερικὰ πρότυπα, κληθῆ ἔκαστος νὰ ἵδῃ ἑαυτὸν μόνον ἀπέναντι. Ἐπομένως:

δ. «Ἡ ὑποκειμενικότης εἶναι ἡ ἀληθεία». Ἡ φράσις αὕτη τοῦ Kierkegaard² εἶναι ἐπίσης ἐκ τῶν βασικῶν ἀρχῶν παντὸς ὑπαρξιστοῦ. διότι εἶναι εύνόητον, δτι ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἑαυτὸν σημαίνει μό-

1. «L'Existentialisme est un Humanisme». Paris 1951, σ. 17.
2. «Philosophische Brocken» II, Kopenhagen 1846, σ. 40.

νωσιν αύτοῦ πρὸ τῆς ὑπάρξεώς του. Ἐὰν ἐπεθύμει τις νὰ ἐκφράσῃ δρισμὸν τῆς φιλοσοφίας τῆς ὑπάρξεως, οὕτος θὰ ἔπρεπε νὰ ἥτο: σκέψις δημιουργούμενη ἐκ τῆς παρουσίας ἐμοῦ πρὸ ἐαυτοῦ μακρὰν πάσης ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ἡ αἰσθησις αὕτη τοῦ καθ' ἔαυτὸν μονολόγου ὡς τραγικοῦ διαλόγου ἀποκαλύπτει πᾶσαν ἀλήθειαν περὶ ἐμοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ προσωπικοῦ Ἐγώ ὑπὲρ τὴν ματαιότητα, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἐν τῇ ὅποιᾳ ζῇ κατ' ἀνάγκην ἢ ὑπό γενικῶν καὶ ἀφηρημένων ἀξιῶν κατευθυνομένη κοινωνικὴ ζωή. Ἡ ἀσφάλεια, τὴν ὅποιαν ἀπολαμβάνει διατίς τοῦ συνδου, εἶναι ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀτόμου. Ἡ μᾶζα εἶναι ἡ νάρκωσις τοῦ Ἐγώ. Ὁ ἀνθρωπος μόνον ἐν τῇ μονώσει δύναται ν' ἀγωνιᾶς διὰ τοῦτο καὶ μόνος σώζεται. Ἀπομεμονωμένος λαμβάνει πεῖραν τοῦ τί εἶναι αὐτὸς διὰ τοῦτο καὶ οὐχὶ τοῦ τί εἶναι αὐτὸς ὡς ἔξαρτημα τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς, ἢ ὅποια δημιουργεῖ αὐταπάτας καὶ τὸ μακάριον, ἀπατηλὸν καὶ ἀτοπὸν ἀλλοθι τοῦ ἔξαφανιζομένου ἐντὸς τῆς μάζης προσωπικῶς ὑπάρχειν. Διὰ τοὺς ὑπαρξιστὰς τὰ ἀνωτέρω δὲν συνεπάγονται ἀντικοινωνισμόν. Ἀντιθέτως διηγούμεθα, λέγουν, μετὰ τὴν τοιαύτην αἰσθησιν τοῦ ὑποκειμένου ἐν τῇ μονώσει αὕτου, νὰ ἀντιμετωπίσωμεν πλέον τὴν κοινωνίαν οὐχὶ ὡς ἀνώνυμον μᾶζαν ὡς τὸ ἀπρόσωπον: «οἱ ἄλλοι», ἀλλ' ὡς τὸ συγκεκριμένον Σύ, ὡς δ "Ἄλλος, ἐκλαμβανόμενος ὡς διακεκριμένον πρόσωπον μὲν ὑπαρξιν ἴδιαιτέρων καὶ προσωπικὴν ὡς ἢ ἴδικὴ μου". Δὲν εἶναι κοινωνία τὸ ἀφηρημένον «τις». Ἀληθής κοινωνία εἶναι τὸ Ἡμεῖς, τὸ δημιουργούμενον μέσω τῆς Ἐγώ—Σύ σχέσεως, ἥτοι τῆς συναντήσεως τῶν μὴ μαζοποιουμένων διὰ τῆς μονώσεως ὑπάρξεων.

ε. Ἡ ἐλευθερία ὡς ἐκλογὴ. Ἡ τοιαύτη πρόταξις τῆς ὑπάρξεως πρὸ πάσης ἀντικειμενικῆς ἀξίας σημαίνει, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κατὰ βάσιν μία: ἡ ἐλευθερία. Λύτη δύμως δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὡς ἀφηρημένη γενικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀξία, ἀλλ' ὡς δημιουργικὴ δύναμις τῆς ὑπάρξεως ἐφ' ὅσον ἡ ἐλευθερία ἐμφανίζεται ὡς ἀφ' ἔαυτῆς ὑπάρχουσα καὶ κινεῖται νὰ δημιουργήσῃ ἔαυτήν. Ἡ ἐκφρασις τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας εἶναι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ὑπάρχειν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀποδοχῆς τῆς προσωπικῆς ὑπάρξεως ἐν μιᾷ ὠρισμένῃ καταστάσει. Τοῦτο εἶναι τὸ ἀναγκαστικὸν καὶ πρωταρχικὸν γεγονός τῆς παραδόξου ἐλευθερίας ὡς ἀναγκαστικῆς ἐκλογῆς, ἐκ τοῦ ὅποιου ἔξαρτάται

3. Διὰ τοῦτο μία ἀλλη κατεύθυνσις ἐν τῇ συγχρόνῳ γαλλικῇ φιλοσοφίᾳ, ἡ γνωστὴ ως «Personnalisme», ἥτις δέχεται ὡς βασικὴν κατηγορίαν καὶ σκοπὸν τοῦ ἀληθῶς φιλοσοφεῖν τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δημιουργίαν προσωπικότητος ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῇ βάσει ὑποκειμενικῆς ὑπαρκτικῆς σκέψεως, παρουσιάζει στενήν συγγένειαν πρὸς τὸν χριστιανικὸν κυρίως ὑπαρξισμὸν καὶ κατὰ τὴν γνώμην κριτικῶν τινῶν ταυτίζεται μετ' αὐτοῦ. (Πρβλ. διὰ τὴν μελέτην κυρίως τῆς σχέσεως τοῦ περσονναλισμοῦ μετὰ τοῦ ὑπαρξισμοῦ τὰ ἔργα τῶν διακεκριμένων συγχρόνων Γάλλων φιλοσόφων E. Mounier: «Introduction aux Existentialismes» Paris 1947 καὶ «L'Espoir des Désespérés» Paris 1953 καὶ J. Lacroix «Marxisme, Existentialisme, Personnalisme» Paris 1950.)

πᾶσα μεταγενεστέρα ἐνέργεια. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ λέγεται, δητὶ ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι ἐλεύθερος ή ἔχει ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἥτι δ ἀνθρωπὸς γίνεται ἐν ἐλευθερῷ, ἀποφασίζων ὁ ἕδιος περὶ τοῦ πῶς θὰ γίνῃ αὐτὸς «τοῦτο ἡ ἐκεῖνο» διὰ τῆς προσωπικῆς καὶ ἀνεξελέγκτου ἐκλογῆς, τὴν ὅποιαν δύμας ἀναγκαστικῶς καὶ ἀναποφεύκτως ἐνεργεῖ.

ς. Ἡ ἀγωνία. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς οὐσίας τῆς ὑπάρξεως, ὡς τῆς κατὰ τοιοῦτον ἀντιφατικὸν τρόπον ἐλευθερίας ρίπτει τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὸν ἄλιγγον καὶ ἀποκαλύπτει τὸν διχασμὸν του μεταξὺ δύο ἀντιθέτων κύριων· διὰ τοῦτο ἀφ' ἐνδος ή ἀπόλυτος αὕτη ἐλευθερία δὲν ἀποδεικνύεται κατόπιν πραγματικῶς ἀπόλυτος, ἀλλ' αὐτοπεριοριζόμενη ἐν τῷ κύριῳ αὐτῷ ἐλευθερίᾳ δὲν νοεῖται ἀνευ περιορισμοῦ, ἐφ' ὃσον ἀρχίζει διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἀναγκαστικῆς ἐκλογῆς ὡς ἀποδοχῆς τῆς καταστάσεως αὐτῆς· καὶ ἀφ' ἑτέρου ή ἀπόλυτος αὕτη ἐλευθερία εἶναι αἴτημα a priori ὑπάρχον ἐν τῇ συνειδήσει. Ἡ ἐλευθερία θέτει οὕτω τὸν ἀνθρωπὸν μεταξὺ δύο ἀντιθέτων πόλων, ὅπου οὗτος κινεῖται παλινδρομικῶς. Διὰ τοῦτο ή ὑπαρξίας αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐν διηγεκεῖ ἀγωνίᾳ. "Ἄρα η ἀγωνία εἶναι εὐεργετική καὶ τραγικῶς διεγερτική, διότι ἐν αὐτῇ διαισθάνεται τις τὴν κινητικήν δύναμιν τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ ἀντιθετικῇ ἐκπληρώσει τοῦ ἀνωτέρου προορισμοῦ αὐτῆς.

ζ. Τὸ Μηδέν. Ὁ Kierkegaard ἀγωνιᾷ ἐν τῇ αἰσθήσει τοῦ χρονικοῦ καὶ αἰώνιου ἐν ἑαυτῷ καὶ χωρεῖ πρὸς τὸν ἀνέφικτον ἐν τῷ κύριῳ τούτῳ συνδυασμόν, αἰσθανόμενος τὸ Μηδέν τὴν ἀποκαλυπτομένης ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτη ἐνοχῆς νὰ καταδικάζῃ πᾶσαν περαιτέρω προσπάθειαν ὑπερνικήσεως τοῦ διχασμοῦ. Ὁ Jaspers ἀγωνιᾷ ἐπὶ τῆς μεθορίου τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου ἐν τῇ αἰσθήσει τοῦ ἀχανοῦς ὑπερβατικοῦ, τὸ οποῖον ἀνοίγεται ὡς δύβυσσος ἔμπροσθεν τῆς ὑπάρξεως διὰ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἀναγκαστικῆς φορᾶς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ ὑπερβατικόν. Ὁ Heidegger ἀγωνιᾷ πρὸ τοῦ Μηδενός τῆς προελεύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ καὶ κυρίως πρὸ τοῦ «εἶναι—πρὸς—θάνατον». Ὁ Sartre ἀγωνιᾷ, διότι καλεῖται μόνος νὰ δημιουργήσῃ πᾶσαν ἀξίαν ἀνευ βάσεως, ἥτοι ἐκ τοῦ Μηδενός, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ Μηδέν. Διότι γνωρίζει, διὰ πᾶσα ἀνθρωπίνη δημιουργικότης, ὡς ἐλευθερία πρὸς τὸ «Τίποτα»—εἶναι καὶ εἰς νέος μηδενισμὸς τῆς ίδιας ἐλευθερίας. Τὸ Μηδέν λοιπὸν εἶναι διὰ τοὺς ὑπαρξιστὰς τὸ αἴτιον καὶ η ἀποκάλυψις τῆς ἀγωνίας· ἀλλ' ἐπειδὴ η ἀγωνία εἶναι δι' δλους ὡς καὶ διὰ τὸν πρῶτον ἐξ αὐτῶν Kierkegaard «ἡ συμπαθητικὴ ἀντιπάθεια», εἶναι καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν η τραγική, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ η δυναμικὴ οὐσία αὐτῆς. Διὰ τῆς ἀρνήσεως τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν ὁ ὑπαρξιστὴς μεταβάλλεται εἰς τὸν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀναδημιουργὸν τῆς ζωῆς καὶ τῶν προϋποθέσεων δράσεως ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου χώρου τοῦ Μηδενός, τοῦ δποίου τὰ ἀπειρα δρια συλλαμβάνει η ἀγωνία, δημιουργοῦσα οὕτω τὸ χάσμα τοῦ Μηδενός ἐν ἐμοὶ ὡς ἀπόστασιν μεταξύ ἐμοῦ ὡς φυσικοῦ δντος καὶ ἐμοῦ ὡς ἀνωτέρου τοιούτου.

η. 'Ο θάνατος. 'Η τραγικωτέρα ἐμφάνισις τοῦ Μηδενὸς εἶναι δὲ θάνατος. Διὰ τοῦτο ὀκριβῶς παρουσιάζεται ως ἡ εὐεργετικωτέρα καὶ δυναμικωτέρα τοποθέτησις τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ ἀγωνίᾳ καὶ τῇ ἀπελπισίᾳ. 'Η εὐεργεσία ἔγκειται εἰς τὸ διὰ δὲ θάνατος ἀπομονώνει τὴν ὑπαρξίαν εἰς ἔσυτήν καὶ συγκεντρώνει τὸν ἀνθρωπὸν εἰς περισυλλογὴν περὶ τοῦ προορισμοῦ του. Τὸ μελλοντικὸν τέλος, δὲ ἔξαφανισμὸς («σοβαρεύει»), τὸ παρὸν ἐν τῇ ἀγωνίᾳ πρὸ τῆς ἐπιχρεμαμένης ἀνυπαρξίας. 'Η ἐπάνοδος εἰς ἔσυτὸν σημαίνει οὕτως ἔξαφάνισιν τοῦ ἀφελῶς ὑπάρχειν καὶ ἀποκάλυψιν εὐθύνης καὶ φροντίδος περὶ τῆς ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀναπόφευκτον τοῦτο τέλος τῆς ὑπάρξεως βιώσεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς. Οἱ ὑπαρξισταὶ φαίνονται νὰ διαπνέωνται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀρχήν, διὰ τὸ εἰδέναι τεθνάναι εἶναι ἢ οὔσια τοῦ γιγνώσκειν δρθῶς ζῆν. 'Ο ἀνθρωπὸς ὑπάρχει ως θυητός, θυητεῖ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, ἵνα μετὰ τοῦ «θυητός», ως κυρίου κατηγορήματος τῆς οὔσιας του, αἰσθανθῆ ἔσυτὸν ἀληθῶς τοιοῦτον, ἀπαλλαγῆ οὕτω πάσης ψευδαισθήσεως καὶ στραφῆ ἐν ἀγωνίᾳ πρὸς τὰ ἔνδον, πρὸς δημιουργίαν νέας σοβαρᾶς ἀτομικῆς καὶ ἀπομεμονωμένης ὑπάρξεως, ως ἀποκαλύπτει αὐτὴν ἐν τῇ ἀπολύτῳ μονώσει δὲ θάνατος.

θ. "Ὑπαρξίες καὶ χρόνος. Εἴδομεν ποίαν βασικὴν σημασίαν ἔχει καὶ διὰ τοὺς τέσσαρας μελετηθέντας ὑπαρξιστὰς φιλοσόφους δὲ χρόνος. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ ὑπαρξία δὲν εἶναι, ως ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἴδεα, κίνητρα πρὸς ὑπέρβασιν τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι νοητὴ μόνον ἐν χρόνῳ, ἐφ' ὃσον δὲ θάνατος ἀξιολογεῖ πᾶσαν στιγμὴν αὐτῆς. "Ἄρα ὑπαρξίες καὶ χρόνος εἶναι ἀκατανόητα ἀνευ τῆς συνυπάρξεως ἀλλήλων. 'Ο χρόνος δὲν εἶναι τι ἀντικείμενικόν, δὲν ζῶμεν ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ ζῶμεν αὐτόν, διότι εἴμεθα «χρονικοί». Αἱ τρεῖς διαστάσεις τοῦ χρόνου δὲν εἶναι κατηγορήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ τρεῖς μορφαὶ τοῦ ὑπάρχειν εἰς τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς Στιγμῆς ως συνθέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ὑπάρξει τοῦ ἀνθρώπου. 'Ο χρόνος τίθεται ἐν ἡμῖν ως ὑποχρέωσις δυναμικῆς ἐπαναλήψεως αὐτοῦ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ παρελθόν καὶ ως δημιουργικῆς φορᾶς τῆς ἐπεκτεινομένης ὑπάρξεως ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ μέλλον.

ι. Ζωὴ καὶ ὑπαρξίες. Συμπεραίνοντες ὁφελούμεν νὰ παρατηρήσωμεν, διὰ πρέπει κατὰ τοὺς ὑπαρξιστὰς νὰ διακρίνωνται δύο εἴδη ἀνθρωπίνου εἶναι· τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀφελῆ κατάστασιν βίου, τὴν ἀνευ σκέψεως περὶ ἔσυτῆς μηχανικὴν παρακολούθησιν τῆς ζωῆς καὶ τὸ δεύτερον εἰς τὴν αὐθεντικὴν ζωὴν διὰ τῆς βιώσεως τῶν τρογιωῶν τῆς ἐν ἀγωνίᾳ ὑπάρξεως, ἐν τῇ προσπαθείᾳ δημιουργίας ἀφ' ἔσυτῆς νέας καὶ αὐθεντικῆς προσωπικῆς ὑποστάσεως. Πρέπει κατὰ ταῦτα νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ «εἶναι» καὶ «ὑπάρχειν». 'Ο βράχος εἶναι, ἀλλ' ὁ ἀνθρωπὸς ὑπάρχει, ἥτοι ὁ βράχος εὑρίσκεται, διὰς ἐδημιουργήθη, ὁ ἀνθρωπὸς δικαῖος εὑρίσκεται, διὰς θὰ γίνῃ, ἥτοι ὑπάρχει ὑποφέρων ἐκ τῆς ἐπιταγῆς τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ καὶ διδηγηθῆ μόνος πρὸς τὰ ἐμπρὸς συνεχῶς ἀναδημιουργούμενος.

2. Ο ΥΠΑΡΞΙΣΜΟΣ ΩΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Αἱ ἔκτεθεῖσαι ἀνωτέρῳ βασικαὶ ἀρχαὶ ἀποτελοῦν ἀπόπειραν ἐπισκοπή-
πήσεως τῶν κοινῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων πάσης φιλοσοφίας ὑπάρ-
ξεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τεσσάρων κυρίων ἐκπροσώπων αὐτῆς. Τὰ κοινὰ δύμα-
ταυτα χαρακτηριστικὰ προσλαμβάνουν, δπως θὰ ἴδωμεν πληρέστερον εἰς τὸ
Δεύτερον Μέρος, διαφορετικὴν ἔννοιαν ἀναλόγως πρὸς τὰς μεταφυσικὰς
καὶ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις αὐτῶν. Πρὸν ἡ λοιπὸν τεθῆ τὸ ἐπὶ τῇ βάσει
τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν δικανθῶδες ἐρώτημα: «εἴναι δὲ ὑπαρξισμὸς φιλοσοφία;»
πρέπει νὰ διατυπωθῇ κατὰ πρῶτον ἡ ἀπορία: τί εἴναι τὸ ἔνωτικὸν στοι-
χεῖον τὸ ἔξαφαντίζον κατ' ἀρχὴν τὰς μεταξὺ τῶν ὑπαρξιστῶν φιλοσόφων
διαφορὰς καὶ ἔμφαντίζον αὐτοὺς ἐνεργοῦντας κοινὴν προσπάθειαν καὶ ἐνιαίαν
κίνησιν; Νομίζομεν, δτι τοῦτο εἴναι ἡ ριζικὴ αὐτῶν ἀντίθεσις πρὸς πᾶσαν
μορφὴν τοῦ φιλοσοφεῖν τῶν νεωτέρων χρόνων διὰ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν
λογικῶν κατηγοριῶν, τῆς ὑπερβάσεως τῆς ἀντιθέσεως ὑποκειμένου—ἀντι-
κειμένου ὡς τοῦ ἀλύτου προβλήματος τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως καὶ τῆς ἐπι-
θέσεως ἐναντίον πάσης προσπαθείας δημιουργίας κλειστοῦ καὶ αὐτάρκους
φιλοσοφικοῦ συστήματος, ἐν τῷ δποίᾳ δὲ ἀνθρωπος στερεῖται τῆς προσωπι-
κότητος αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα ὁ ὑπαρξισμὸς πρέπει νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ χαρ-
ακτηρισθῇ ὡς μία ἀντιδραστικὴ σκέψις, ἡ δποία προκαλεῖται σήμερον αὐτο-
μάτως ἕνεκα τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν.
Διὸ διὸθῇ ἐπομένως ἀπάντησις εἰς τὸ ἐδάν καὶ κατὰ πόσον εἴναι φιλοσοφία
ὁ ὑπαρξισμὸς, πρέπει νὰ συμπεράνῃ τις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε ἔκτε-
θέντων ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ ἐναντίον τῆς φιλοσοφίας.
Τότε θὰ κατανοήσῃ εύκόλως, δτι ἡ ἐν λόγῳ ἀντιδρασις δὲν εἴναι μία καὶ
ἡ αὐτὴ ὡς μὴ δημιουργουμένη ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτίων, ἀλλὰ διάφορος ἀναλόγως
πρὸς τὴν ὑπὸ αὐτῆς ἐν προκειμένῳ ἐξυπηρετουμένην σκοπιμότητα· εἰς τὸ
σημεῖον δὲ τοῦτο ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται αἱ μεταξὺ τῶν ὑπαρξιστῶν
φιλοσόφων διαφοραί. Οὕτω συνυπάρχουν τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα
καὶ ἡ διαφορετικὴ ἐν συνεχείᾳ παρ' ἐκάστῳ τούτων ἐπεξεργασία αὐτῶν.
Ἡ μεγαλυτέρα διάκρισις εἴναι ἡ ὑπὸ τοῦ Heidegger τόσον σαφῶς, ὡς
εἴδομεν, γενομένη μεταξὺ φιλοσοφίας ὑπάρξεως ἡ ὑπαρκτικής (Existentiell-
philosophie) καὶ τῆς ἰδικῆς του, μετὰ τῆς δποίας θέλει νὰ συγκαταλέγηται
καὶ δὲ Sartre, ὑπαρξιστικής φιλοσοφίας (Existentialphilosophie). Ἡ
διαφορὰ αὗτη δεινήνει δύο διαφορετικὰς ἀντιδράσεις· ἡ πρώτη, δηλαδὴ
ἡ ὑπαρκτικὴ φιλοσοφία τῶν Kierkegaard καὶ Jaspers ἐπιδεικνύει προσ-
πάθειαν ὑπερβάσεως τῆς φιλοσοφίας, ἐνῷ ἡ δευτέρα, ἡ ὑπαρξιστικὴ τῶν
Heidegger καὶ Sartre ἐπιχειρεῖ εἰσαγωγὴν νέας φιλοσοφικῆς μεθόδου
εἰς τὴν 'Οντολογίαν. Ἀμφότεραι αἱ ἀντιδράσεις μαρτυροῦν περίοδον κρί-
σεως, εἰς τὴν δποίαν ἔχει περιπέσει ἡ σχολικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ

παρόντος αἰῶνος. Οὕτω, διὰ νὰ ἔξαχθοῦν γενικὰ συμπεράσματα ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὑπαρξισμοῦ, δπότε δύναται νὰ κατανοηθῇ κατόπιν καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ συγχρόνῳ ζωῇ ὡς πνευματικοῦ κινήματος καὶ νὰ δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὸ ἔρωτημα ἐὰν εἶναι φιλοσοφία, παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἔξετάσωμεν τὴν ἀντιδρασιν ταύτην ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων ἐπόψεων.

α. Ἡ ὑπέρβασις τῆς φιλοσοφίας. Ἡ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ σύντομος ἔκθεσις τῶν κυριωτέρων σταθμῶν τῆς φιλοσοφίας τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ κυρίως τοῦ ποικιλομόρφου χαρακτῆρος τοῦ ὑποκειμενισμοῦ αὐτῆς καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ἐμφάνισις τῆς σκέψεως τῶν τεσσάρων ὑπαρξιστῶν φιλοσοφῶν κατέδειξεν ἐπαρκῶς τὴν τάσιν αὐτῶν νὰ παρακάμψουν βασικὰς δυσκολίας τῆς αλασικῆς φιλοσοφίας καὶ νὰ τοποθετήσουν τὴν βάσιν αὐτῆς ἐπὶ νέων ἀσφαλεστέρων καὶ ρεαλιστικωτέρων κατηγοριῶν. Ἡ φιλοσοφία προσπαθεῖ διὰ τῆς σκέψεως καὶ τῆς προοδευτικῆς ἀφαιρέσεως ἐν τῇ ἀμφιβολίᾳ περὶ πάντων νὰ καταλήξῃ ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους εἰς τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπάρχειν, τοῦ εἶναι. Ἡ φορὰ αὕτη, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν δυνατότητα ἐπιτυχίας ἀπολύτου γνώσεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, σκοπεῖ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ ἀνίχνευσιν τοῦ Ἀπολύτου, τοῦ καθ' ἑαυτὸν ὑπάρχειν, τοῦ "Οντος, ὡς τῆς τελικῆς καὶ ὑψίστης Ἰδέας, προβαλλομένης τῇ ἀνθρωπίνῃ σκέψει μετὰ τὴν ὑπὸ αὐτῆς ἐνέργειαν τῆς διαδοχικῆς ἀφαιρέσεως ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ ἀμέσως ὑπαρκτοῦ. Τότε συντελεῖται, ὡς τελικὴ φάσις τῆς δυσκόλου ταύτης ἐνεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἢ ἢ μετὰ τοῦ Ἀπολύτου ἔνωσις τῆς ἀπολύτου γνώσεως τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ἢ ἐκ τῆς ἀδυναμίας τοῦ λόγου ἐγκατάλειψις τῆς προσπαθείας ταύτης καὶ ἐπάνοδος εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἀνωτέρας ἡθικῆς δράσεως, ἢ ἢ τελεία ἀρνησις τοιούτου Ἀπολύτου καὶ ἀντικατάστασις τούτου διὰ τοῦ ὑλικοῦ ἀντικειμένου, ὡς τῆς ἀμέσως ὑπὸ τῆς σκέψεως συλλαμβανομένης καὶ διὰ τοῦτο κεκτημένης ἀναντιρρήτου κύρους ὑλικῆς πραγματικότητος.

Ἡ δυσκολία, εἰς τὴν δποίαν περιπίπτει ἡ φιλοσοφία ἀφ' ἑαυτῆς, εἶναι ἀνυπέρβλητος. Οἱ «ὑπαρκτικοὶ φιλόσοφοι» ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Kierkegaard καὶ Jaspers νομίζουν, δτι ἡ φιλοσοφία περιπίπτει τοιουτοτρόπως εἰς μίαν ἀπελπινή προσπάθειαν, ἥτις ἐπὶ πλέον ἀπέδει εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Συντελεῖται, ἐν διαφορούσιοις λόγοις, μία ἔξοδος τῆς ὑπάρξεως ἀφ' ἑαυτῆς, μία ἐγκατάλειψις τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς πρὸς τὰ ἀντικείμενα φερομένης καὶ ἐν τέλει εἰς τὴν φανταστικὴν ἀπόλυτον ἀφαιρεσιν αὐτῶν ἀποληγούσης σκέψεως. Προσπαθοῦμεν νὰ ἀνεύρωμεν ἀπόλυτον τι ἐν νῷ, ἢ νὰ ἔνωθῶμεν μετ' αὐτοῦ ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν τοῦτο, ἀρνούμενοι δμως τὸ σπουδαιότερον, διὰ τὸ δποῖον τὰ πάντα γίνονται, ἥτοι ἑαυτούς. Ἀσφαλῶς πάντες οἱ δρθιογισταί, πανθεῖσται καὶ ὑλισται, ἀσχολοῦνται περὶ τὴν ὑπαρξίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἡ ὑπαρξίας μετὰ τὴν πρὸς τὰ ἀντικείμενα φορὰν ἔχει ὑποστῆ μετάθεσιν εἰς ἔνον

κόσμον, ἐν τῷ διποίῳ διατάξειται ἡ οὐσία αὐτῆς. 'Η ἐν νῷ δινευρισκομένη 'Απόλυτος' Ιδέα ὡς Οὐσία τοῦ Παντὸς η̄ ἢ ὕλη εἶναι φαντασία καὶ δημιουργημα τῆς ἐν ἀποστάσει ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς εύρισκομένης κατὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην σκέψεως.

'Η ὑπάρξις τῶν φιλοσόφων καλεῖται νὰ καταταγῇ εἰς τὴν σειρὰν τοῦ ὑπαρκτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φανταστικοῦ τούτου "Οντος καὶ ἐπομένως νὰ δημιουργηθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φαντασίας ταύτης, τοῦ ἀπολύτου τούτου τελικοῦ σχήματος μᾶς ἀφηρημένης' Ιδέας, ἐνδὲ φιλοσοφικοῦ συστήματος η̄ μᾶς βαρβάρου ὑλιστικῆς θεωρίας. Οὕτως ἡ ὑπάρξις ἔπειται μᾶς φανταστικῆς οὐσίας.

Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ φιλοσοφία ἐξέφυγε τῆς πραγματικῆς της βάσεως. 'Ο διαθρωπὸς ἐν αὐτῇ μὴ ὑπομένων πλέον τὸ μαρτύριόν του, διὰν ἀναλογίζεται καθ' ἑαυτὸν τὴν τραγικήν καὶ διχασμένην ὑπόστασίν του μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, ρίπτεται διὰ τῆς φυγῆς καὶ τῆς ἐξόδου' ἐν τῇ ἀντικειμενικῇ σκέψει εἰς ἓνα κόσμον φανταστικῆς καὶ ἀνυπάρκτου ἀριμονίας καὶ συνθέσεως η̄ ἀπλῆς ὑλικῆς ἀπολαύσεως, διὰ νὰ λησμονήσῃ ἐκεῖ θερύνει αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν καὶ μόνον. 'Η ἀληθῆς ὑπάρξις του τότε ἐξαφανίζεται καὶ γίνεται ἐξάρτημα τοῦ συστήματος, τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν μηχανῶν, τοῦ δλοκληρωτικοῦ κράτους, τῆς μάζης. 'Εκεῖ ζῇ πλέον ήσυχος, ἀλλ' ὑπὸ ἐν ἀλλοιοις ὑπάρξεως. 'Η ὑπάρξις του ὑπνώττει ὑπὸ τὰ ποικιλόμορφα ναρκωτικά, τὰ διποῖα τῆς προσέφερεν ἡ ἀντικειμενική της σκέψις.

Πρέπει κατὰ ταῦτα ὁ ἀληθῆς φιλόσοφος, ὁ φιλόσοφος τῆς ὑπάρξεως, νὰ ὑπερβῇ τὴν φιλοσοφίαν αὐτήν, νὰ ὑπερπηδήσῃ τὴν δυσκολίαν τῆς ἀνικανοποιίήτου ἀντικειμενικῆς σκέψεως καὶ νὰ μεταβάλῃ τὴν σκέψιν του εἰς σκέψιν, σκεπτομένην ἑαυτὴν οὐχὶ ἐν καντιανῇ ἐννοίᾳ, ἵνα θέση δρια εἰς αὐτήν πρὸς ἀρτιωτέραν καὶ ρεαλιστικωτέραν φιλοσοφικὴν ἐπίδοσιν, ἀλλ' ὡς «Σκέψι—Ὑπάρχοντος», ἥτοι εἰς σκέψιν ἀναλυτικὴν τῆς ἑαυτοῦ καταστάσεως ὡς ὑπάρξεως ἐν κόσμῳ καὶ ὑπὲρ κόσμον συγχρόνως. Τότε ἀποκαλύπτεται, διὰ ὁ διαθρωπὸς δὲν ἔχει ὑπάρξιν, ἀλλ' εἶναι "Ὑπάρξις" δὲν ἔχει ἐπὶ μέρους ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν καθολικήν ἐννοίαν τοῦ Εἴναι ὑπάρξιν, ἀλλ' εἶναι ὁ ἴδιος πολὺ ἀνώτερος τοιαύτης φαντασίας. 'Ἐπομένως ὑπερβαίνει τις τὴν φιλοσοφίαν διὰ τῆς Σκέψεως ταύτης, ἡ διποία ἀποδεικνύει, διὰ ὁ Εἴτις διὰ τῆς ὑπάρξεώς του εἶναι δλόκληρος ὁ κόσμος, ἐν διαστάσει καθ' ἑαυτὸν ὡς αἰώνιος καὶ χρονικός, ὡς ὑπάρξις καὶ ἰδέα, ὡς ὑπάρξις καὶ ἀντικείμενον. Δὲν δύναται νὰ γίνῃ σύγχρισις μεταξὺ ὑπάρξεως καὶ ἰδέας η̄ ἀντικειμενικοῦ κόσμου. 'Η ὑπάρξις εἶναι τὸ πρωταρχικόν, τὸ κέντρον καὶ ἐξ αὐτῆς προέρχεται οὐχὶ η̄ 'Ιδέα, ὡς ἀπόλυτος, ἀλλ' αἱ ἰδέαι· καὶ δι' αὐτὴν ἐγένοντο οὐχὶ η̄ "Ὕλη, ἀλλ' δικόσμος, τὰ ἀντικείμενα. 'Η ὑπαρκτικὴ φιλοσοφία καταργεῖ τὴν ἀντικειμενικὴν σκέψιν καὶ ἐμπνέει ἐγκατάλειψιν τῆς προσπαθείας πρὸς σύλληψιν τῆς ἀπολύτου Οὐσίας καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ὑπαρκτοῦ.